

Õiguskantsler

Minister Rannar Vassiljev
Sotsiaalministeerium
info@sm.ee

Teie 01.07.2015 nr 1.21.21.2-2/66

Meie 27.07.2015 nr 18-2/150902/1503293

Arvamus tubakaseaduse muutmise seaduse eelnõu kohta

Austatud härra minister

Tänan Teid võimaluse eest avaldada arvamust tubakaseaduse muutmise seaduse eelnõule.

Juhin Teie tähelepanu sellele, et eelnõu § 1 punkt 16, mis toob eelnõu seaduseks saamisel kaasa vanglates ja nende piiratud maa-aladel täieliku suitsetamiskeelu, võib olla vastuolus Eesti Vabariigi põhiseadusega (PS).

Ehkki tubaka suitsetamisel on vaieldamatult kahjulikud mõjud nii suitsetajale endale kui ka teda ümbritsevatele isikutele, väärib märkimist, et seegi tegevus on PS § 19 lõike 1 kaitsealas. Tubakatoodete suitsetamise piiramine on enamasti ajendatud PS § 19 lõikes 1 sätestatud põhiõigusest kaalukamate põhiõiguste (nt PS §-st 28 tulenev õigus tervise kaitsele) kaitse vajadusest, ent sellest hoolimata on tegemist siiski põhiõigusega, mille ebaoproportsionaalne piiramine ei ole lubatav.

Kinnipeetavate enda kujutlus vanglas suitsetamise olulisusest ei ole mõistagi määravaks põhjuseks eelistada suitsetajate õigusi nt mittersuitsetajate tervise kaitsele, ent markeerib, et tegemist pole ka õiguspositsiooniga, mille igasugune piiramine oleks tingimata proportsionaalne.

Vanglas viibiva isiku (süüdimõistetud, vahistatud) jaoks ei pruugi suitsetamise näol olla tegemist pelgalt tervisele kahjuliku harjumusega, vaid suitsetamisel on vähemalt kinnipeetavate endi jaoks nende hinnangul igavust peletav ja stressi leevendav toime. Samuti on pere toetuse ja sõprade puudumine faktorid, mille tõttu kinnipeetavad tunnevad vajadust suitsetada.¹

Põhistada on võimalik suitsetajate õiguste piiramist mittersuitsetajate tervise huvides suitsetamisel vangla siseruumides, mis ei ole kohandatud selliselt, et suitsetajad mittersuitsetajate tervist märkimisväärselt ei ohustaks. Samas võib suitsetamise täielik keelustamine vanglas olla küsitava proportsionaalsusega meede, millega kaasuvaid mõjusid ei pruugi olla võimalik küllaldaselt ette näha.

Vabaduses viibivale täiskasvanule jätab riigivõim õiguse otsustada suitsetamisega oma tervise kahjustamise üle juhtudel, kui õigustloovates aktides sätestatud piirangutega on muud kahjulikud

¹ S. Enggist jt. [Prisons and Health](#). World Health Organisation Regional Office for Europe, p 139.

mõjud (nt passiivse suitsetamise näol) kolmandatele isikutele miinimumini viidud. Arvestada tuleb, et erinevate õigustloovate ja haldusaktidega on vangla siseruumides vähemalt kinnipeetavate ja vahistatute õiguspärane suitsetamine praktiliselt välistatud, mis on ilmselt märgatavalt vähendanud suitsetajate tekitatavat kahju mittesuitsetajate tervisele. Suitsetamise igasugune ärakeelamine vanglas kompab aga üsna ilmselt PS § 19 lõikes 1 sätestatud õiguse ebaoproportsionaalse ahendamise piire.

Ehkki tubakatoodete suitsetamine on kahjulik nii suitsetajale endale kui teda ümbritsevatele isikutele, ei ole suitsetamise näol siiski tegemist vanglas sedavõrd probleemse käitumisega, nagu näiteks narkootiliste ainete või alkoholi tarvitamine, mis võiks olla ilmseks aluseks suitsetamise täielikule keelamisele vanglates. Suitsetamine ei too teadaolevalt kaasa radikaalseid muutusi isiku tajus ja käitumises, millele järgneks tubakatoodet manustanud isiku ajutine tavapärasest ettearvamatum ja vägivaldsem käitumine, mistõttu tubakatoodete ohtlikkus vangla julgeolekule ei ole võrreldav alkoholi või uimastitega.

Eelnõus kavandatud muudatuse väidetavale positiivsele mõjule (lisaks seletuskirjas toodud faktoritele ilmselt väheneb teatud määral täna suitsetamisaladelt kaasa võetavate ja legaalselt omandatud tubakatoodete siseruumidesse toimetamine ja nende keelatud kohtades kasutamine) võib kaasuda ulatuslik tubakatoodete õigusvastane toimetamine vanglatesse ning nende jätkuv tarvitamine keelatud kohtades ja ajal (väljakujunenud sõltuvusega võitlemine ei ole kerge ülesanne). Sellega võivad omakorda kaasuda ohud vanglas kui suletud ja spetsiifilises keskkonnas, mille mõju erinevate isikute põhiõigustele ei pruugi olla hoolikalt läbi kaalutud. Tubakatoodete keelamine vanglates on teistes riikides, kus tubakatoodete kasutamist vanglates on vähem või rohkem radikaalselt piiratud, toonud sageli kaasa ulatusliku salakaubanduse tekke², mille tõrjumisega kaasnevad omakorda kulud ning halvasti prognoositavad ebasoovitavad tagajärjed (nt keelatud tubakatoodete edasitoimetamise ja hankimise pinnalt tekkivad pingelised suhted kinnipeetavate vahel, mis võivad kaasa tuua vangidevahelist arveteklaarimist ja vägivalda jne).

Küsitav on, kas suitsetamise täielik keelamine vanglates aitab märkimisväärselt kaasa ka vangistuse täideviimise eesmärkide saavutamisele. Kaasaegsetes kriminaalse käitumise põhjuste käsitlustes ollakse üsna ühel meelel kuritegeliku käitumise riskifaktorite osas ning tubaka tarvitamist nende hulgas ei leidu.³ Eelnõu seletuskirjas viidatud taasühiskonnastamisele kaasaaitamine sõltuvusest vabanemise näol ei ole samastatav vangistuse täideviimise eesmärkidega, milleks on ennekõike uute õigusrikkumiste toimepanemise vältimine tulevikus.⁴ Suitsetamine ei ole ühiskonnas täiel määral keelatud tegevus ning ei oma üldjuhul mingit seost kuriteoga, mille eest isik karistust kannab.

Oluline on tähele panna, et riigivõimu volitused ja ülesanded kinnipeetava ümberkasvatamisel ei ole piiramatud. Vangistus on karistus, mille käigus püütakse eksinut suunata õiguskuulekale käitumisele (st vähendada võimalust uue õigusrikkumise sooritamiseks tulevikus), kuid tegu pole meetmega, millega vanglateenistus võiks või saaks vangile vastu tema tahet ja tingimusteta peale suruda oma kujutlust kõige tervislikumast ja sobivamast elustiilist. Samuti viibib vanglates hulk isikuid, kes ei ole süüdi mõistetud ja kelle taasühiskonnastamise vajadusest (mh püüust isikute tahtevastastalt nende iseenesest õiguspäraseid harjumusi ümber kujundada) ei ole põhjust rääkida.

² Vt nt R. Blau, „[Cigarette bans at city jails fuel \\$200-a-pack black market, surge in arrests](#)“.

³ Vt D.A. Andrews, J. Bonta. The psychology of criminal conduct. 5th ed. 2010. P 58-60.

⁴ Vt J. Sootak, Kommentaarid §-le 6 - L. Madise, P. Pikamäe, J. Sootak. Vangistusseadus. Kommenteeritud väljaanne. Teine, täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne. Tallinn 2014, § 6, komm 2 ja 3.

Sisuliselt samad põhjendused, mis on esile toodud eelnõus vanglate suitsuvabaks muutmisel (inimeste vabastamine sõltuvusest tubakatoodetest, elukeskkonna ja tervise kaitse ning tervishoiukulude vähendamine) võiks leida rakendust ka kogu Eesti ühiskonna suitsuvabaks muutmisel ning retooriliselt võiks küsida, miks alustada sedalaadi eksperimente just sellises keskkonnas, kui seda on vangla ja kas samalaadsed muutused (nt suitsetamise täielik keelamine mistahes kohas ja ajal) oleksid proportsionaalsed ka väljaspool vanglat ja üldisemalt?

Eelnõu seletuskirjas on rõhutatud, et katsed muuta vanglad suitsuvabaks ei ole veel väga levinud. Sestap tuleks vangla spetsiifilist keskkonda ja isikute põhiõiguste ülemäärase piiramise ohtu arvestades suhtuda eelnõu § 1 p-s 16 toodud võimalikku muudatusse kriitiliselt ja kaaluda tõsiselt, kas selline meede on põhjendatud ja asjakohane ning isegi kui on, kas sellise muudatusega maksab pakutud tempos edasi minna.

Kokkuvõttes on eelnõu § 1 punktis 16 pakutud muudatus esialgse hinnangu kohaselt küsitava proportsionaalsusega piirang, mille kehtestamist sellisel kujul tuleks hoolikalt kaaluda.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise